

OSMANLI TARİH YAZARLARINA GÖRE
SULTAN I. AHMED DEVRİ DENİZ MUHAREBELERİ
(1603-1617)

Ali Sinan Bilgili*

Özet

17. yüzyıl başında Osmanlı tahtına çıkan Sultan I.Ahmed devrinin belli başlı olayları, İran ve Avusturya savaşları ile Celali isyanlarıdır. Bununla beraber, denizlerde de önemli faaliyetlerde bulunulmuş, ülkeyi çevreleyen denizlerde 16. yüzyılda kurulan hakimiyet ve sağlanan emniyet devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bunun için Osmanlı donanması hemen her sene Akdeniz'de sefere çıkmış ve hayli mühim muharebelerde bulunmuştur. İmparatorluk sahillerine taarruz eden İspanya, Toskana, Malta ve Floransa gemileri ile müteaddit çarpışmalar olmuş; zaferler kazanılmış, mağlubiyetler alınmıştır. Karadeniz'de de Kazakların Sinop baskını üzerine bir sefer düzenlenmiştir. Bütün bu faaliyetler, donanmanın durumu, başarı ve başarısızlıkları bu makalenin konusudur. Bu bilgiler Türk denizcilik tarihi araştırmaları bakımından önem taşır.

Anahtar Kelimeler; Osmanlı Devleti, I.Ahmed, Akdeniz, Karadeniz, İspanya, Toskana, Malta, Floransa, donanma, Türk denizcili tarihi

Abstract

Sea Wars of Sultan I. Ahmad Era

Wars with Iran and Austria and Celali revolts constitute the most important events of the era of Sultan Ahmet I who succeeded to the throne at the beginning of 17th century. However, some important steps have been taken in the seas and domination and security in the seas in the 16th century surrounding the country have been kept. For this very reason, the Ottoman navy has started to cruises and attended some prominent seaways. Numerous wars have been taken place with the ships of Spain, Toscana, Malta and Florance which attacked the coasts of empire; they have been both victorious and defeated. A cruise has been

* Yrd.Doç.Dr.Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı-Erzurum.

started in Black Sea due to an attack of Khazaks to Sinop. All these activities, the general situation of the navy, victories and defeats constitute the subject of this article. The information mentioned plays a prominent role from the point of view of the research of Turkish naval history.

Key Words: *Ottoman Empire, I.Ahmed, Mediterranee, Black Sea, Spain, Toscana, Malta, Florance, Turkish naval history, Ottoman navy*

Giriş

22 Aralık 1603 tarihinde Osmanlı tahtına çıkan Sultan I. Ahmed devrinde, Osmanlı donanması ile “ehl-i salib” donanmaları arasında cereyan eden hadiseler ve Osmanlı donanmasının denizlerdeki harekâtına dair kroniklerde oldukça mühim bilgiler bulunmaktadır¹.

Sultan Ahmed’in tahta çıktığı sıralarda, Kaptan-ı Deryâlık makamında bulunan Cığala-zâde Sinan Paşa, İstanbul’a gelerek, deniz kenarında bulunan Sultan Bayezid kasrına yanaştı. Burada, yeni padişaha bi’at etti ve iltifatına nail oldu². 1605’de Estergon kuşatması esnasında Tuna nehrinden gelen zahire

¹ Sultan I. Ahmed zamanında vuku’ bulan deniz muharebeleri bazı kroniklerde oldukça tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Bunlar içerisinde en tafsilatlı bilgiyi veren Kâtip Çelebi’dir. Kâtip Çelebi’nin “Fezleke” ve “Tuhfetü’l-Kibâr fi Esfâri’l-Bihâr” isimli eserlerinde bu muharebelerden ayrıntısıyla bahs olunmaktadır. Kâtip Çelebi’nin kaynak olarak kullandığı Topçular Katibi Abdulkadir Efendi’nin “Tarih”inde de önemli bilgiler mevcuttur. Topçular Katibi ve Kâtip Çelebi’den büyük ölçüde istifade eden Mustafa Naimâ Efendi de “Târih-i Naimâ” isimli eserinde muharebeleri tafsilatlı olarak anlatır. Kâtip Çelebi’nin “Tuhfetü’l-Kibâr fi Esfâri’l-Bihâr” isimli eserinin bir devamı niteliğinde olan Ramiz Paşa-zâde Mehmed İzzed Bey’in “Harita-yı Kaptan-ı Deryâ” isimli eserinde de I. Ahmed devrinde Kaptanlık yapmış kişilerin hal tercümesi hakkında bilgiler bulunmaktadır. 17. asrın en tanınmış müelliflerinden olan ve Naimâ’nın büyük ölçüde faydalandığı Hasan Bey-zâde’nin “Tevârih-i Al-i Osman” isimli eseri, müellifin bu devrin vakaları içinde bulunması bakımından büyük öneme haizdir. Bu eseri kaynak olarak kullanan Solak-zâde Mehmed Hemdemi Çelebi’nin “Solak-zâde Tarihi” ve İbrahim Peçuyî’nin “Târih-i Peçuyî” isimli eserlerinde de fazlaca olmasa bile malumat bulmak mümkündür. Son devir tarihçilerinde Mustafa Nuri Paşa’nın “Netayicü’l-Vukûât” ve Tâha-zâde Ömer Faruk’un “Târih-i Ebu’l-Faruk” isimli eserlerinde bu konuyla alakalı bilgiler mevcuttur.

² Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul 1286, c.I, s.222; Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solak-zâde Tarihi*, (Haz.Vahid Çabuk), Ankara 1989, c.II, s.446; Mustafa Naimâ

yükklü küçük gemilerinde yardımıyla kale feth edildi³. Sinan Paşa, kaptanlık üzerinde olmak kaydıyla İran seferine serdar tayin olununca⁴, Tersane kethüdası Bayram Ağa, elli kadırğa ile Akdeniz'e gönderildi (Mayıs 1605)⁵. Sinan Paşa seferdeyken Hızır Paşa kaptan yapıldı⁶. Sinan Paşa'nın bir süre sonra ölmesiyle Kaptan-ı Deryâlık makamına Ocak 1606'da Derviş Paşa getirildi⁷. Derviş Mehmed Paşa, çıkacağı Akdeniz seferi için tersanede 50 kadırğa hazırlattığı sıralarda, veziriazam Lala Mehmet Paşa vefat etti (23 Mayıs 1606). Bunun üzerine Derviş Paşa, sadrazam oldu⁸. Ondan boşalan Kaptan-ı Deryâ makamına Cafer Paşa getirildi⁹. Bu esnada Anadolu'da güvensizliğe yol açan Celali isyanları, İstanbul'a getirilmesi gereken Mısır vergi gelirlerinin karadan taşınması için tehlike arz ediyordu. Bu gelirin başkente getirilmesi işi donanmaya verilen ilk görev oldu. Bunun üzerine donanma, İskenderiye limanından hazineyi alıp, İstanbul'a getirdi (1606). Bu sıralarda kaptan Halil Paşa da Akdeniz'e açıldı ve yedi düşman kalyonu ele geçirdi¹⁰.

Cafer Paşa'nın kaptanlığı döneminde Osmanlı donanması, Akdeniz'de Avarin (Navarin)'e saldıran düşman donanmalarına karşı burayı savundu (1607). Ancak, Cafer Paşa az sonra bu makamdan azledilerek yerine Hafız Ahmed Paşa getirildi (Temmuz 1607)¹¹. Ahmed Paşa, Akdeniz'de sefere çıkmak üzere tersanede bir takım hazırlıklar yaptıktan sonra¹², o yılki Mısır

Efendi, *Tarih-i Naimâ*, İstanbul 1280, c.I, s.389; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic'ül-Vukûât*, (Haz.Neşet Çağatay), Ankara 1987, c.I-II, s.191.

³ *Solak-zâde Tarihi*, II, s.451.

⁴ Topçular Katibi Abdulkadir Efendi, *Tarih*, (Haz.Ziya Yılmaz, Topçular Katibi Abdulkadir (Kadrî) Efendi Tarihi), İstanbul 1990 (İ.Ü.Dr.Tezi), s.309.

⁵ Topçular Katibi, s.324.

⁶ Topçular Katibi, s.347.

⁷ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, İstanbul 1329, s.149; *Solak-zâde Tarihi*, II, s.446. Peçevî İbrahim Efendi, *Peçevî Tarihi*, (Haz.B.Sitki Baykal), Ankara 1982, c.II, s.275; Topçular Katibi, s.347.

⁸ Topçular Katibi, s.369.

⁹ Meşveret meclisinde Sunullah Efendi, bu makama Halil Paşa'nın getirilmesini tavsiye etmiş ise de, bu teklifi kabul görmemiştir (*Solak-zâde Tarihi*, II, s.456).

¹⁰ *Solak-zâde Tarihi*, II, s.458.

¹¹ *Tuhfetü'l-Kiöâr*, s.150; Ramiz Paşa-zâde Mehmed İzzet Bey, *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, İstanbul 1285, s.40.

¹² Topçular Katibi, s.373, 391.

hazinesini getirmek için deniz yoluyla İskenderiye'ye gitti. İskenderiye'den Rodos'a geçen Ahmed Paşa, burada iken, hazineyi taşıyan gemilerin korsan gemileri tarafından gafil avlandığı haberini aldı. Lakin korsanlar üzerine gitmeyerek, adaları dolaştı. Deniz sefer mevsiminin geçmesiyle birlikte İstanbul'a döndü. Mısır hazinesinin soyulmasındaki tedbirsizliği ve korsanları cezalandırmaması sebeplerinden azledildi¹³.

Kaptan-ı Deryâ Halil Paşa'nın İlk Akdeniz Seferleri

Hafız Ahmed Paşa'nın azledilmesiyle, Kaptan-ı Deryâlık makamına Yeniçeri Ağası Halil Paşa tayin olundu (1609)¹⁴. Akdeniz'de Malta ve Floransa gemileri ile en büyük muharebeler, Halil Paşa'nın kaptanlığı sırasında meydana geldi. Halil Paşa, aynı yıl donanma ile Akdeniz'e açılarak Silivri'ye vardı¹⁵. Burada Cezayir kaptanlarından Cafer kaptan yanına geldi. Cafer kaptan, Silivri'ye gelmeden önce İspanya Kralı'nın akrabalarından olan Sicilya (Çiçilya) hakiminin oğluna ait kalyonu ele geçirmişti. Cafer, prensi Halil Paşa'ya teslim etti. Bu başarıdan ötürü Halil Paşa, Cafer ve adamlarına hediyeler verdi ve prensi İstanbul'a gönderdi. Prens, İstanbul'da Müslüman oldu ve has odaya alındı¹⁶.

Halil Paşa, Silivri'den Sakız'a gitti. Sakız'da iken, Floransa-Malta birleşik donanmasının 6 parça kalyon ile Kıbrıs civarında olduğu ve Mısır yolunu kestiği haberi geldi. Bunun üzerine kaptan, Kıbrıs'a yöneldi. Seyir halinde iken Eklıkara denilen mahalde iki parça levent fırkatesi ile karşılaştı. Bu fırkatelele ele geçirecek, Kıbrıs'ın Baf limanı önüne vardı¹⁷. Burada iken düşman kalyonlarının denize açılarak birçok yere zarar verdikleri haberini aldı. Bunun üzerine akşam üstü yola çıkarak, ertesi gün ikinci vakti düşman gemilerini yakaladı. Akşama kadar top muharebesi yapıldıktan sonra, birleşik donanma

¹³ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.150. Topçular Katibi ise, Ahmed Paşa'nın Şam beylerbeyi olduğu için bu makamdan ayrıldığını yazmaktadır (s.442).

¹⁴ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.151; *Harita-yı Kapudan-ı Deryâ*, s.40; *Solak-zâde Tarihi*, s.693; Topçular Katibi, s.442; A.H.De Groot, "Halil Paşa, Kayserili", TDVİA, c.15, s.324.

¹⁵ Topçular Katibi, s.446.

¹⁶ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.151; *Fezleke*, I, s.330; *Tarih-i Naimâ*, II, s.77-78.

¹⁷ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.151; *Tarih-i Naimâ*, II, s.78.

aşam karanlığından istifade ederek kaçtı. Halil Paşa, birleşik donanmayı takip ederek, sabah ışıkları ile birlikte tekrar yakaladı¹⁸.

Savaş önce top ve tüfenk atışlarıyla başladı. Düşman donanması arasında Kaptan Chevalier de Fraissinet idaresinde¹⁹ olan ve kendilerince “*Kızıl Kalyon*”, Türkler tarafından “*Kara Cehennem*” denilen muazzam bir gemi vardı. Bu gemi yedi katlı, doksan büyük çaplı toplu, madenden yapılmış bir kale gibiydi. Savaşın başlarından itibaren, Sultan Ahmed’in Cezayir’den getirip, Mora sancak beyliğini verdiği Murad Reis, bu muharebede büyük yararlıklar gösterdi. Murad Reis, düşman komutan gemisini engelleyerek uzaktan top ateşine tuttu. Direkleri kırılıncaya kadar bu top ateşi devam etti. Daha sonra küçük bir sefîne ile Kara Cehennem’e yanaşıp rampaladı. Büyük bir süratle yapılan bu hareket sırasında Murad Reis yaralandı. Ancak bu muazzam gemi, ikinci vakti ele geçirildi. Bu büyük deniz muharebesi sonucunda Osmanlı donanması, Floransa-Malta birleşik donanmasını büyük bir mağlubiyete uğratarak, Kara Cehennem’den başka 4-5 düşman gemisi daha ele geçirildi. Bu gemiler haricinde 500 düşman askeri, 160 kadar top ve 2000 kadar tüfenk ganimet olarak alındı (1609)²⁰.

Halil Paşa Kara Cehennem savaşı neticesinde ele geçirdiği esirler, kalyonlar, mühimmat ve silahları yedeğe alarak Magosa’ya gitti. Magosa’ya vardıklarında yaralı olan Murad Reis vefat eyledi. Halil Paşa, Magosa’da iken, İstanbul’a bir fetih-name gönderip, buradan, Sayda, Beyrut, İskenderun ve Trablus-Şam havalisinde bir müddet düşman gemisi aradıktan sonra, İstanbul’a doğru yöneldi. Meis’e geldiğinde bu gemilerden biri kayalıklara çarparak battı. Diğer gemileri ise, yedeğe alarak İstanbul’a vasil oldu. Kara Cehennem zaferinden dolayı vezirliğe yükseltildi²¹.

¹⁸ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152; *Fezleke*, I, s.331; *Tarih-i Naimâ*, II, s.78; Faha-zâde Ömer Faruk bin Mehmed Murad, *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, İstanbul 1328, c.IV, s.387.

¹⁹ M.Cavid Baysun, “Ahmed I”, *İA*, c.I, s.163; Groot, s.324.

²⁰ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152; *Fezleke*, I, s.331; *Tarih-i Naimâ*, II, s.79; *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, IV, s.387.

²¹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152; *Fezleke*, I, s.331; *Tarih-i Naimâ*, II, s.79; *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, IV, s.388.

Fransa Ahid-nâmesi

1609 tarihinde Fransız kralı IV.Henri İstanbul'a bir elçi göndererek, evvelki padişahlar ile akdedilmiş olan dostluğu devam ettirmek ve merhum Sultan Mehmed zamanında verilen ahid-nâmeyi yenilemek istemiştir. Yapılan yeni ahid-nâme ile Venedik ve İngiltere'den başka Ceneviz, Portekiz, İspanya, Katalan, Sicilya, Ankona ve Floransalı tüccar gemilerine de Fransız bayrağı altında Osmanlı limanlarında ticaret yapabilmeleri imkanı ile Osmanlı ülkesinden Fransız gemileriyle zahire taşınmasına izin verildi. Bu tür gemilere, Cezayir beylerbeyiliğine bağlı korsanlarının saldırıp, tüccarları esir ve mallarını yağma etmeleri yasak edildi. Böyle bir olay olması halinde, Fransız tüccarlarının zararlarının Cezayir Beylerbeyiliğince tazmin edilmesi de ahid-namede yer aldı²².

Halil Paşa'nın İkinci Akdeniz Seferi

Halil Paşa, Haziran 1610'da ikinci kez Akdeniz'e açıldı²³. Bu sırada Rodos Kaptanı Memi Bey'i zahire gemilerini İskenderiye'den emniyetli bir şekilde getirmeye memur etti. Kendisi ise, yola devam ederken Finike (Fenikle)'de bir Malta korsan kalyonu ile karşılaştı²⁴. Yapılan muharebede kalyon tam ele geçirilecek iken, top atışlarının şiddetinden korsan kalyonu battı.

Halil Paşa buradan, Ağrıboz, Modon, Navarin sahillerine giderek düşman ülkelere saldırılarda bulunurken, Memi Bey'den Kıbrıs havalisinde Floransa dükaliğine ait beş parça kalyonunun dolaştığı haberini aldı. Bunun üzerine, Osmanlı donanması Mora sahillerinden sekiz günde Kıbrıs'a gelip, Eylül ortasında Yafa'ya yakın Öküz Burnu önünde Mısır gemilerini bekleyen düka gemilerine 40 mil kadar yaklaştı. Halil Paşa düka gemilerine saldırıya geçerken şiddetli bir rüzgarın çıkması ile bu gemilere yanaşması mümkün olmadı. Karanlığın çökmesi ile sabaha kadar bekleyen Halil Paşa, sabahleyin düka gemilerinin ortadan kaybolduğunu gördü. Nereye gittikleri de tespit edilemedi.

²² *Fezleke*, I, s.331-333; *Tarih-i Naimâ*, II, s.79-81; *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, IV, s.388.

²³ Topçular Katibi, s.454.

²⁴ Baysun, s.163.

Bunun üzerine Halil Paşa, Rodos'a döndü. Seyir esnasında bir levend fırkatesi ile bir iki harp gemisi ele geçirdi. Daha önce, Malta ve Mesina civarına dokuz parça kalite ile gönderilen Süleyman Paşa da iki parça korsan fırkatesi ve iki parça şeptiye ele geçirerek Halil Paşa'ya katıldı. Böylece, bu sefer esnasında yedi-sekiz parça gemi ve yüz kadar esir alan Osmanlı donanması İstanbul'a döndü. Halil Paşa, bu başarılarından dolayı ödüllendirildi²⁵.

Halil Paşa'nın Üçüncü Akdeniz Seferi

İspanya Krallığı ile müttefikleri Toskana Büyük Dükalığı ve Malta şövalyeleri zaman zaman Osmanlı sahillerine baskınlar yapıyorlardı. Nitekim 1611'de bir Malta filosu Gördüs'e hücum ederek 500 kişiyi esir almıştı²⁶. Bunun üzerine Halil Paşa, 1611 baharında tekrar Akdeniz'e açılarak, Ayamavra Bey'i Mehmed Bey'i düşman sularına gönderdi. Mehmed Bey, bir harp gemisi ele geçirip, Ağriboz limanına götürdü. Bu sırada, Halil Paşa da Rodos'a gelerek demirledi. Daha sonra Kıbrıs sahillerini araştırmaya niyetli iken, Sultan Ahmed'ten bir hatt-ı hümayun varid oldu. Bu hatt-ı hümayunda Sultan Ahmed; Kabe-i Mükerrreme imaretine müteallik mühimmatın Mısır gemileriyle gönderildiğini bildiriyor ve Kaptan'ın donanması ile bunlara göz-kulak olmasını emrediyordu. Bu esnada Kıbrıs ve Trablus civarlarında iki düşman kalyonunun bulunduğu haberini aldı. Bunun üzerine Memi Bey'i 25 kadirga ile o civarlara gönderip, kendisi Mısır gemilerine emniyetli bir yere gelinceye kadar eşlik etti. Bu sırada Memi Bey, Malta'nın "Kör Kaptan" denilen ünlü korsanı üzerine hücum edip, gemisini ele geçirdi. Sonra da Rodos'a gelerek donanmaya katıldı²⁷.

Halil Paşa, Mısır valisi Mehmed Paşa'yı Sakız'dan beş kadirga ile İstanbul'a gönderdiği gibi, on parça kalite ile de Lala Cafer Bey'e düşman sahillerinde vurma görevi verdi. Ancak şiddetli rüzgar sebebiyle, Lala Cafer Bey düşman sahillerine ulaşamadığından, Manya Burnu'na geldi. Burada iki parça düşman kalyonuna rast gelip, sabahtan akşama dek süren muharebe

²⁵ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152; *Fezleke*, I, s.337; *Tarih-i Naimâ*, II, s.87.

²⁶ Mücteba İlgürel, "Ahmed I", *TDVİA*, c.2, s.31.

²⁷ *Fezleke*, I, s.340; *Tarih-i Naimâ*, II, s.91-92.

sonucu gemilerini ele geçirdi. Halil Paşa bu ele geçirilen kalyonlar ile evvelce alınan dört parça kalite ve yüz kadar esiri yedeğe alarak İstanbul'a döndü. Ancak, Halil Paşa'nın başarılarını çekemeyenler, sonradan alınan kalyonların "sulh içinde olan Venedik kalyonlarıdır" diye dedikodu çıkardılar. Bu sıralarda Mısır'dan gelen ve Padişah'a akraba olan Mehmed Paşa, sadrazamlık mevkiine yükseltilmek isteniyordu. Ancak, Nasuh Paşa'nın sadrazamlığa uygun görüldü. Sadrazam olamayan Mehmed Paşa'nın hatırını hoş tutmak için de Kaptan-ı Deryâlik makamına tayin edildi (1611)²⁸. Neticede, Halil Paşa'nın üç yıllık ilk kaptanlığı sona ermiştir. Halil Paşa, bu dönemde önemli savaşlara girmiş, büyük-küçük elliden fazla gemi ve yüzlerce esir ele geçirilmiştir²⁹.

Kaptan-ı Deryâ Damat Mehmed Paşa'nın İlk Akdeniz Seferi

1612'de Toskana Büyük Dükalığı'na ait bir filo³⁰, İstanköy'e saldırarak 1200 kişiyi esir ettiler. Bunun üzerine Mehmed Paşa, Mayıs 1612'de donanma ile Akdeniz'e açılarak düşman gemilerini aradı. Ancak bunları bulamayarak Sayda ve Beyrut sahillerine gitti. Burada sarp dağlar arsındaki memlekete sancakbeyi tayin olunan ve Hıristiyan devletlerle işbirliği yapan Ma'n-oğlu Fahreddin, bazı müstahkem kaleler yaptırmıştı. Ma'an-oğlu hakim olduğu bölgeden elde edilen mahsulatı, geç ve eksik gönderdiği gibi, Celalî asilerinden Canbolat-oğlu ile de anlaşarak yağma hareketlerinde bulunuyor ve Şam beylerbeyini dinlemiyordu. Ma'an-oğlu'nun bu hareketleri bir isyan niteliği taşıdığından, Mehmed Paşa denizden Ma'an-oğlu üzerine yürüyüp, onu cezalandırmak niyetindeydi. Ma'an-oğlu, Mehmed Paşa'nın bu niyetini anladığından, vermesi gereken vergiyi gönderip, özür diledi. Mehmed Paşa, tahsis ettiği bu vergi ile Rodos ve Sakız'a uğradıktan sonra, İstanbul'a döndü (1613)³¹.

²⁸ Topçular Katibi, s.480.

²⁹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152; *Fezleke*, I, s.341; *Tarih-i Naimâ*, II, s.92; *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, s.42.

³⁰ İlgürel, s.31.

³¹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.152-153; *Fezleke*, I, s.345; *Tarih-i Naimâ*, II, s.93.

Mehmed Paşa'nın İkinci Akdeniz Seferi

Mehmed Paşa, 1613'de tekrar Akdeniz'e açılarak, Ağriboz üzerinden Rodos'a vardı³². Burada on üç kadirge ayırarak, Mısır kafilesine eşlik etmek üzere görevlendirildi. Mısır'a varan bu gemiler, buradan, barut, şeker, zahire ve bazı gereçler yükleyip Meis adasında Mehmed Paşa ile buluştu. Mehmed Paşa, bu malzemenin Sakız'a boşaltılması için Rodos Beyi Sinan Bey'i görevlendirdi. Bu sırada Sakız civarında bir-iki düşman gemisi bulunduğu haberini alarak, bu gemileri ele geçirilmek için hareket etti. Ancak, Meis'den hareketle Tekir Burnu'na gelen 12 parçalık Osmanlı donanması, ihtiyatsızca seyrederken, Sısam Adası yakınında Ottavio d'Aragon komutasındaki³³ İspanyol donanmasının hücumuna uğradı. Memi Paşa-zâde Ali Çelebi ve Perviz Bey-zâde kıyıya yanaşarak muharebe ettiler ise de, İspanyollar Osmanlı kadirgalarını mağlup etti. Bu muharebede Osmanlı kadirgalarından yedi tanesi düşman eline geçti. Üç kadirge sağlam olarak Mehmed Paşa donanmasına katıldı³⁴. Yine bu sıralarda Floransa donanması, Güney Anadolu sahilinde Silifke civarındaki Ağa limanına hücum ederek, pek çok ziyan verdiler³⁵. Bütün bu başarısızlık sebebiyle, Mehmed Paşa Kaptan-ı Deryâlık makamından uzaklaştırıldı. 24 Kasım 1613'de Halil Paşa ikinci defa bu makama tayin olundu³⁶.

Aynı yıl Sultan Ahmed, donanmanın takviyesine ehemmiyet vererek, kendi parası ile 10 kadirge inşa ettirdi³⁷.

Kaptan-ı Deryâ Halil Paşa'nın Dördüncü Akdeniz Seferi

a). Malta Seferi:

Halil Paşa, 13 Mayıs 1614'de 45 parçalık donanma ile Beşiktaş'a çıkıp, burada birkaç gün dinlendikten sonra Akdeniz'e açıldı. 1 Haziran günü Sakız limanına vardığında, düşmanın 27 gemisinin İskiroz Adası civarında olduğu

³² *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.153; *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, s.42.

³³ Baysun, s.163.

³⁴ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.153; *Tarih-i Naimâ*, II, s.93.

³⁵ *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, IV, s.388.

³⁶ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.153; *Fezleke*, I, s.354; *Tarih-i Naimâ*, II, s.93; *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, s.42; Groot, s.324.

³⁷ *Fezleke*, I, s.354; *Tarih-i Naimâ*, II, s.111; İlgürel, s.32.

haberini aldı³⁸. Buraya hareket edilmek üzereyken, bu kez düşman gemilerinin buradan ayrılarak, Sisam adası tarafına geçtiğini öğrendi. Bu sırada Rodos Bey'i Memi Bey, 20 kadirga ile gelerek donanmaya katıldı³⁹. Düşman gemileri ise, Andre ve İstendil adaları arasındaki boğazdan geçerek ülkelerine döndüler. Düşman gemilerinin firarı üzerine Halil Paşa peşlerine düşerek, 10 Haziran günü Koron'a, az sonra Modon'a ve 23 Haziran günü de Navarin'e vardı⁴⁰.

Navarin'de gemiler yağlandıktan sonra, düşman sahillerini vurmak üzere iki kalite gönderildi. 29 Haziran günü 59 parça kadirga düşman sahillerine saldırdı. Daha sonra Osmanlı donanması Mesine önlerinden geçerek, 6 Temmuz günü Malta'ya vardı. Fecrin doğuşundan bir saat evvel her mangadan birer adam sahile çıkarak köylere dağıldı. Düşman ise, ada sahillerinde her bir mile gelecek şekilde birer burç inşa etmişti. Bu burçlar vasıtasıyla Osmanlı donanmasından karaya çıkan askerleri gözleyerek, duman ile kaledekilere haber gönderilmişti. Bunun üzerine kaledeki askerler piyade ve süvari olarak sahile geldiler. Öğleye kadar süren muharebeden sonra, Malta şövalyeleri mağlup edildiği gibi, Gran Korç gibi Malta asil-zâdelerinden pek çoğu da öldürüldü. Harman zamanı olduğundan, Maltalıların baş ürünleri olan kimyon ve anason harmanları ile bağ ve bahçeleri ateşe verildi. Öğleye kadar kaleye yakın bir manastıra kadar ilerleyen yeniçeri ve levendler, kale topraklarının menziline girdiğinden kaleden açılan ateş sonucu geri çekildiler. Malta adasında yapılan bu büyük yağma ve tahribat ile Mehmed Paşa zamanındaki mağlubiyetin intikamı alındı. Bu harekattan sonra Osmanlı donanmasındaki her bir kadirga baştoplarıyla Malta kalesini döverek 7 Temmuz günü Trablusgarb'a doğru yola çıktılar. Malta ile Mesine adası civarında rast gelinen düşman gemileri de ele geçirildi⁴¹.

³⁸ *Fezleke*, I, s.355; *Tarih-i Naimâ*, II, s.114

³⁹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.154.

⁴⁰ *Fezleke*, I, s.355; *Tarih-i Naimâ*, II, s.114.

⁴¹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.154; *Fezleke*, I, s.357; *Tarih-i Naimâ*, II, s.115; *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, IV, s.388; İlgürel, s.32; Groot, s.324.

b).Asi Sefer Dayı'nın Cezalandırılması;

Halil Paşa, Malta seferini müteakip, 10 Temmuz 1614'de, 220 mil mesafedeki Trablusgarb'a⁴² vardı. Bu sırada Trablusgarb'da hakimiyetini kuvvetlendirerek beylerbeyini tahakküm altına alan ve halka zulmederek mallarını gasp eden levend reisi Sefer Dayı karışıklık çıkarmıştı. Hatta Halil Paşa sahile ulaştığında donanmayı limana sokmak dahi istememiştir. Ancak Halil Paşa, onu gemisine davet ederek tutukladı. Bunun üzerine Sefer Dayı'nın akraba ve yakınları kaleye girerek kapıları kapadılar.

Halil Paşa kalenin alınması için emir verdiğinde, bazı şeyhler araya girerek, kaledekilerin cezalandırılmamalarını istediler. Bunu üzerine kaledekilere "aman" verilip, kale teslim alındı. Bundan sonra Halil Paşa, kale dışında divan toplayıp, Sefer Dayı'nın durumunu gördü. Ulema ve haksızlığa uğrayanlar dinlendikten sonra, şer'i hüküm gereği katline karar verilerek kale kapısı önünde asıldı.

Asi Sefer Dayı meselesini hallettikten sonra, 19 Temmuz günü Trablusgarb'dan ayrılarak, Navarin'e geldi. Evvelce muhafaza gönderilen kaliteler de, 10 bin kile buğday ve ele geçirdikleri bir harp gemisi ile buraya gelerek donanmaya katıldılar⁴³.

c).Manya Asilerinin Te'dibi;

Mora kıyılarında bulunan Manya adındaki dağlık yerler ahalişi, Rum olmalarına rağmen Venedik hakimiyetinden ayrılmayıp, birkaç defa Osmanlı Devleti'ne isyan etmişlerdi. Üzerlerine asker gönderildiğinde af dileğinde bulunmuşlar, bu istekleri kabul edilmesine rağmen 1611'de yine isyan bayrağı açmışlardı.

Manyalıların bu isyanı karşısında Tırhala sancakbeyi Arslan Paşa karadan üzerlerine gönderildi. Diğer taraftan, Halil Paşa'ya da denizden Arslan Paşa'yı destekleme görevi verildi.

Halil Paşa, Navarin'den hareketle, 29 Temmuz 1614'de Pasova (veya Pasol/Yasova) denilen yere geldi. Burada iken Murad Bey, üç Tunus gemisiyle

⁴² *Tarih-i Naimâ*, II, s.115.

⁴³ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.154-155; *Fezleke*, I, s.357; *Tarih-i Naimâ*, II, s.116; İlgürel, s.32.

gelip donanmaya katıldı. Donanma Pasova'dan hareketle Manya kıyılarına gelerek, karaya asker çıkarıldı. Asiler cezalandırıldıktan başka geçmiş yıllardan kalan vergiler de tahsil edildi. Ayrıca bir daha isyan etmemeleri hususunda taahhüt alındı⁴⁴.

d).Memi Paşa'nın Şehid Olması;

Eylül 1614'de Halil Paşa'ya hizmetleri ve başarılarından ötürü İstanbul'dan kılıç ve hil'at gönderildi. Bu sıralarda Sencuvan-zâde ile Dimyat Beyi Memi Bey, Burak adasına karakola gönderilmiş ve donanmaya ait gemiler yağlanmaya başlamıştı. Sabah vaktinde zikredilen beyler adaya çıktıklarında, ada yakınında pusuda yatan düşman gemileri üzerlerine hücum etti. Yapılan muharebede Memi Bey şehit düştüğü gibi, iki gemi de düşmanın eline geçti. Sencuvan-zâde ise bir yolunu bularak, oradan uzaklaştı. Osmanlı donanması ise yağa basıldığından, olaya müdahale edemedi.

15 Ekim'de Halil Paşa Mokene adasına geldi ve burada bir düşman şaykası ele geçirdi. 19 Ekim günü Sakız'a vardığında, deniz mevsimi geçmeye başlamıştı. Buradan hareketle İstanbul'a hareket ederek, 28 Kasım 1614'de Payitaht'a ulaştı⁴⁵. Halil Paşa, 1614-1615 kışında donanmanın yenilenmesi ve teçhizi faaliyetleriyle uğraştı. Bu arada korsanlara karşı Akdeniz'de güvenliği sağlamak üzere birkaç gemiyi sulara gönderdi. Bu gemiler İspanyollarla karşılaştı iseler de ciddi bir çatışma olmadı. Ertesi yılda da Sultan Ahmed'in desteğiyle donanmayı yenileme ve teçhiz işine devam eden Halil Paşa, Osmanlı idaresinin Cezayir ve Tunus'ta yeniden tesisi için yaptığı teşebbüslerde başarılı oldu. Bazen denizlere açılarak gerek kaçak mal ticaretini ve gerekse İngiliz ve Felemenk ticaret gemilerine düzenlenen korsan saldırılarını önlemeye yönelik tedbirler aldı⁴⁶.

⁴⁴ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.154-155; *Fezleke*, I, s.357; *Tarih-i Naimâ*, II, s.116-117; Groot, s.324.

⁴⁵ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.155; *Fezleke*, I, s.358; *Tarih-i Naimâ*, II, s.117.

⁴⁶ Groot, s.324.

Kazakların Sinop Baskını

Osmanlı donanması Akdeniz’de faaliyet gösterirken, Kazaklar, Ağustos 1614’de gayrimüslimlerin yol göstermesiyle Karadeniz’e açılıp, Sinop kalesine ansızın taarruz ettiler. Sinop kalesi surlarını ve burçlarını aşan Kazaklar, içeriye girerek evleri ve konakları ateşe verdiler. Pek çok kişiyi katl edip, şehri yağma ve talan ettiler. Şehre büyük zarar veren Kazak eşkıyası, yağmaladıkları malı alarak geri döndüler. Sinop baskını haberi İstanbul’la ulaştığında Sultan Ahmed, sadrazam Nasuh Paşa’dan durumu sordu. Ancak Nasuh Paşa gerçeği söylemedi. İkna olmayan Padişah, durumu Şeyhülislam Hoca-zâde’ye araştırtmış ve ondan gerçeği öğrenince, önce Nasuh Paşa’yı azletmiş, ardından da öldürtmüştür⁴⁷.

Kazakların Sinop baskını öncesi, Tuna ve Karadeniz sahillerini korumakla görevli Şakşakî İbrahim Paşa, baskın haberini alınca, Kazakların dönüş yolu üzerindeki Don nehrine girerek beklemeye başladı⁴⁸. Ancak Kazaklar, İbrahim Paşa’nın pususundan haberdar olarak, şaykalarını karadan kızaklar vasıtasıyla nehrin yukarısına çıkardılar. Ancak, birdenbire Kırım Tatarları’nın saldırısına uğradılar. Bir takım Kazak ise, İbrahim Paşa üzerine yürüdü. Yapılan muharebede Kazaklar’ın pek çoğu öldürüldü, kimisi de esir alındı. Geri kalanlar üzerine yürüyen İbrahim Paşa, bunlara yetişip, Sinop baskınında katledilenlerin intikamını fazlasıyla aldığı gibi, buradan yağma edilen malları, kadın ve çoluk-çocuğu da kurtardı. Bu harekattan sonra İbrahim Paşa, 5 Ekim 1614’de yanında 20 kadar Kazak esiri ile İstanbul’a döndü.

Aynı yıl, Kazak eşkıyalarının geçit yolu olan Aksuyu’nun iki tarafına kale inşası için hatt-ı hümayun gönderilmiş ise de, Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa, bu işi gerçekleştiremeden geri çağırılmıştır⁴⁹.

Venedik ile Anlaşma

Son yıllarda Malta ve Floransa donanmalarıyla girişilen savaflara Venedikliler katılmamışlardı. Bu da Osmanlı Devleti’ni memnun etmiş ve

⁴⁷ *Tuhfetü’l-Kibâr*, s.157; *Fezleke*, I, s.358; *Solak-zâde Tarihi*, II, s.460; *Peçevî Tarihi*, II, s.320; *Tarih-i Naimâ*, II, s.118.

⁴⁸ Baysun, s.163.

⁴⁹ *Tuhfetü’l-Kibâr*, s.158; *Fezleke*, I, s.358; *Tarih-i Naimâ*, II, s.117-118; *Netayic’ül-Vukûât*, I-II, s.212.

İstanbul'a elçi olarak gelen Balyoz Nani'nin⁵⁰ çabalarıyla Venedik'e bir takım haklar tanınmıştır. Padişah, Akdeniz beylerine gönderdiği emirle, Venedik sınırlarına tecavüz edilmemesini ve gemilerine engel çıkarılmamasını istemiştir. Ayrıca, Venediklilerin Kıbrıs'ta ticaret yapmalarına müsaade eden bir ticaret anlaşması yapılmıştır (1614).

Mahmud Paşa'nın Karadeniz Seferi

Vezir Cıgala-zâde Mahmud Paşa, Karadeniz'de kontrol yapmak üzere kaptan kaymakamı olarak tayin edildi. Mahmud Paşa, 1616'da birkaç parça kadirge ile Karadeniz'e açıldı. Varna yakınlarında Kazaklara rast gelip, üzerlerine yürüdü ise de, gemileri karaya oturdu. Bu gemilerden birkaçı da Kazaklar tarafından ele geçirildi⁵¹.

Kaptan-ı Deryâ Ali Paşa'nın Akdeniz Seferi

Halil Paşa'nın Ocak 1617'de Damat Mehmed Paşa yerine sadrazam olması üzerine, bu makama Ali Paşa getirildi⁵². Ali Paşa ertesi yıl, deniz mevsimi gelmesiyle birlikte, donanma ile Akdeniz'e açıldı. Navarin üzerinden düşman sahillerine ulaşmak istiyordu. Donanma kaptanları zayıf ve zebun gemilerle böyle bir sefere çıkmamanın iyi olmayacağını söyledilerse de, Ali Paşa bunları dinlemeyerek denize açıldı. Ağustos sonlarında seyir halindeyken ansızın çıkan bir fırtına ve sert rüzgar donanmayı dağıttı. Cebeci gemilerinden dördü, yeniçeri gemilerinden ikisi ve bey gemilerinden beşi fırtına sırasında battı. Ali Paşa güçlükle Koron'a vardı. Sağlam gemiler ise, Trablus'a kadar gidebildiler. Burada Trablus Beyi Süveydan-zâde yara alan gemileri 25 günde tamir ettirdi (Eylül 1618). Trablus'tan hareketle üç günde Modon'a⁵³ geldiler. Modon'dan Kalavri kıyılarına gelindiğinde fırtınada zarar gören, fakat yüzebilen gemiler yedeğe alınarak Navarin'e ulaşılar. Fırtınada dağılan gemiler de burada donanmaya katıldığında, yapılan incelemede 11 geminin battığı anlaşıldı. Bu

⁵⁰ Joseph von Hammer, *Osmanlı Tarihi*, (Yay.Abdulkadir Karahan), İstanbul 1991, c.II, s.290.

⁵¹ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.158.

⁵² Topçular Katibi, s.518; *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, s.40.

⁵³ Kâtip Çelebi "Modon" derken, Topçular Katibi "Koron" demektedir.

sırada deniz mevsimi geçmeye başladığından, Ekim sonunda İstanbul'a döndüler⁵⁴.

Sonuç

Sultan I.Ahmed devrinde, Osmanlı donanması özellikle Halil Paşa'nın Kaptan-ı Deryâlığı esnasında Akdeniz'de büyük başarılar elde etmiş, Kanunî Sultan Süleyman devrinde kurulan Akdeniz hakimiyetini devam ettirmiştir. Sultan Ahmed donanmanın güçlü olmasını sağlamak için sürekli yenileme ve teçhiz çalışmalarında bulunmuş, bu suretle Akdeniz'de güvenliği sağlayacak hazır bir güç bulundurmıştır. Akdeniz ticaretinin aksamaması için de bu güçten azami ölçüde istifade edilmiştir. Fransa ve Venedik ile yapılan anlaşmalar ile deniz ticari işbirliği geliştirilmiştir. Kuzey Afrika sahillerinde gevşeyen Osmanlı otoritesi yeniden tesis edilmiş, Malta, İspanya, Floransa deniz güçleri baskı altında tutulmak suretiyle Osmanlı sahillerine ve deniz ticaretine zarar vermeleri önlenmiştir.

⁵⁴ *Tuhfetü'l-Kibâr*, s.158; Topçular Katibi, s.527-528.

BİBLİYOGRAFYA

BAYSUN, M.Cavid; "Ahmed I", *İA*, c.1

GROOT, A.H.De; "Halil Paşa, Kayserili", *TDVİA*, c.15

HAMMER, Joseph von; *Osmanlı Tarihi*, (Yay.Abdulkadir Karahan), İstanbul 1991

İLGÜREL, Mücteba; "Ahmed I", *TDVİA*, c.2

KATİP ÇELEBİ, *Fezleke*, İstanbul 1286, c.I

KATİP ÇELEBİ, *Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-Bihar*, İstanbul 1329

MUSTAFA NAİMÂ EFENDİ, *Tarih-i Naimâ*, İstanbul 1280, c.I

MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netayic'ül-Vukûât*, (Haz.Neşet Çağatay), Ankara 1987

PEÇEVÎ İBRAHİM EFENDİ, *Peçevi Tarihi*, (Haz.B.Sıtkı Baykal), Ankara 1982

RAMİZ PAŞA-ZÂDE MEHMED İZZET BEY, *Harita-yı Kapudân-ı Deryâ*, İstanbul 1285

SOLAK-ZÂDE MEHMED HEMDEMÎ ÇELEBİ, *Solak-zâde Tarihi*, (Haz.Vahid Çabuk), Ankara 1989

TAHA-ZÂDE ÖMER FARUK BİN MEHMED MURAD, *Tarih-i Ebu'l-Faruk*, İstanbul 1328, c.IV